

Greenpeacen lausunto ilmasto- ja energiastrategian luonnoksesta

18.5.2022

**Kaisa Kosonen
Ilmastovastaava**

Greenpeace

kaisa.kosonen@greenpeace.org

Greenpeace kiittää mahdollisuudesta lausua ilmasto- ja energiastrategian luonnoksesta. Esitämme alkuun muutaman yleisen huomion ilmasto- ja energiastrategiasta ja sitten joitakin tarkempia huomioita erillisistä asiakohdista.

Suomen hiilineutraluus 2035 -tavoite ei ole “kunnianhimoinen”, vaan tiedeperustainen.

Strategialuonnoksen mukaan “Hallitusohjelman asettama hiilineutraaliustavoite vuodelle 2035 on huomattavasti kunnianhimoisempi kuin EU:n vastaavat voimassa olevat tavoitteet (...)”. Tämä muotoilu ylläpitää myyttiä siitä, että Suomi “himoitsee kunniaa” tavoitteella, joka on tarpeettoman vahva. Todellisuudessa se, että Suomen hiilineutraliuustavoite on 2035 eikä esimerkiksi 2050 selittyy lähtökohtaisesti isommalla metsänielulla ja sillä, että Suomi (toisin kuin esimerkiksi Ruotsi), laskee hiilineutraliuutta määritellessään mukaan koko nielun. Kun verrataan 2030 päästövähennystavoitteita, ovat esimerkiksi Tanskan ja Iso Britannian tavoitteet Suomea selvästi vahvemmat. Strategiassa olisikin hyvä taustoittaa paremmin, *miksi* Suomen tavoitteeksi asetettiin juuri hiilineutraluus 2035: Se on ilmastopaneelin suosittelu tavoite, jolle on vahva tuki paitsi kansalaisten enemmistöltä myös elinkeinoelämältä, jonka näkee sen hyväksi Suomelle.

Lupaus kokonaisvaltaisesta toimintaohjelmasta ei täyty. Pirstaleisuutta paikattava.

“Strategia muodostaa kokonaisvaltaisen toimintaohjelman, jolla edetään hiilineutraaliin ja myöhemmin hiilinegatiiviseen yhteiskuntaan”, lupaa avauskappale. Käytännössä strategia keskittyy kuitenkin vahvasti - ja melko perinteisesti - energiapolitiikan toimiin. Esimerkiksi ruokajärjestelmän murros, joka IPCC:n raporteissa nousee isoon rooliin, ei ohjelmassa näy, sillä siitä linjataan eri suunnitelmassa (KAISU ja ilmastoruokaohjelma, joka on vasta valmisteilla). Ilmastopolitiikan suunnittelu, vaikutusarviointi ja raportointi on Suomessa pirstaleista, mikä tekee vihreän siirtymän seurannasta ja ennakkoinnista tarpeettoman vaikeaa. Onkin syytä toivoa, että strategisempaan suuntaan kehittyvät ilmastovuosikertomukset alkavat tuoda isoon kuvaan selkeyttä, mutta jo nyt auttaisi, jos ilmasto- ja energiastrategian kytköksiä muiden suunnitelmien ja ohjelmien keskeisiin *sisältöihin* havainnollistettaisiin esimerkiksi graafilla tai muutamalla.

Strategian tulisi linjata, milloin ja miten Suomesta tulee fossiilivapaa.

Strategian tulisi antaa selkeämpi vastaus siihen, miten ja milloin Suomesta tulee maailman ensimmäinen fossiilivapaa hyvinvointivaltio (kuten hallitusohjelmaan on tavoitteeksi kirjattu). Hiilen polttolle on jo lakiin kirjattu päättymispäivä, mutta turpeen, öljyn ja fossiikaasun osalta

strategia jättää yhä epäselväksi, milloin Suomi on fossiilivapaa. Tämä syö Suomen HN 2035 -tavoitteen uskottavuutta ja kiinnostavuutta kansainvälisillä areenoilla.

Ukrainan kriisi haastaa vahvempiin toimiin ja vanhentaa strategian nopeasti.

Kehysriihen ja komission tuoreiden REPowerEU linjausten myötä ie-strategia vanhenee nyt nopeasti. Luonnosta on syytä päivittää ajantasaisemmalla katsauksella siitä, millä eri tavoin hallitus aikoo pistää toimeen niin komission kuin IEA:nkin peräänkuuluttamia nopeutettuja toimia öljystä ja kaasusta luopumiseksi, esimerkiksi suitsimalla tarpeetonta autoilua ja lentoliikennettä (IEA 10 Point Plan To Cut Oil Use) sekä nopeuttamalla energiaremontteja ja lämpöpumppuinvestointeja (IEA 10 Point Plan on Gas).

Esimerkiksi öljy- ja kaasulämmittäjille tilanne on Suomessa ollut tarpeettoman epäselvä, kun jo keväällä 2021 lausunnoilla olleesta öljylämmityksen luopumisen toimenpideohjelmasta ei ole vielä tehty periaatepäätöstä, öljylämmittäjien tuet olivat vuoden alussa katkolla ja nyt ELY-keskukset käsittelevät yhä touko-kesäkuussa 2021 saapuneita hakemuksia. Öljylämmityksestä luopumisen avustukset ovat olleet menestys jo ennen Ukraina-kriisin tuomia lisähaluja luopua öljystä, joten kotitalouksien (ja muiden öljylämmittäjien) kysyntään syytä vastata nyt selkeästi ja ripeästi, myös hakemusten käsittelyn lisäresurssoinnin osalta.

Erityisen tärkeään rooliin (Venäjän) fossiilisista irtautumisessa nousee tietysti kaikki energiansäästö ja energiatehokkuus, mihin liittyen olisi tarpeen vauhdittaa toimia olemassa olevan rakennuskannan energiatehokkuuden parantamiseksi, hyödyntäen Helsingin kaupungin oppeja energiatehokkuusnormien kiristämisestä ja taloyhtiöihin jalkautuvista energianeuvojista, mahdollistaen vastaavien ohjelmien toteutuksen myös muille kaupungeille.

Ilmasto- ja energiastrategian tulisi seurata ja ohjata myös kulutuspäästöjä

IPCC arvioi tuoreimmassa raportissaan maiden päästöjä sekä tuotanto- että kulutusperäisesti, mikä onkin tärkeää kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Kulutusperäisiä päästöjä tulisi arvioida ja tuoda ohjauskeinojen piiriin myös Suomen ilmasto- ja energiastrategiassa. Suomalaisen lentopäästöt olivat 2018 asukaslukuun suhteutettuna maailman toiseksi suurimmat. Voimme tuskin väittää yhteiskuntaamme hiilineutraaliksi tai kestäväksi, jos emme edes huomioi ulkoistamiamme päästöjä ilmasto- ja energiasuunnitelmissamme.

Bioenergian käyttöön kohdistuva kasvupaine on haaste, joka ei ratkea itsestään tai pelkästään EU-tasolla, vaan vaatii istuvalta hallitukselta ripeitä toimia.

Ilmastohaitallisten tukien raportointi ja päästö pohjaisen vero-ohjauksen säännöllinen vaikutusarviointi saatava rullaamaan. Tämä toisi selkeämmin esiin sen, mitä haitallisia tukia meillä pyörii mukana budjetista toiseen, miksi ja millä aikavälillä niistä voidaan päästä irti - jos voidaan.

Kysymykset Ilmasto- ja energiastrategiassa esitettävistä linjauksista

1) Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja nielujen kasvattaminen (strategian luku 2.1)

Strategia olettaa LULUCF-joustopäästöjen käyttämisen maankäyttösektorilla (KAISU-linjauus, jonka MISU:n tulisi toteuttaa). Tämä on kuitenkin riskialtis oletus, mistä tutkimuslaitoksetkin ovat KAISU-arvioissaan varoittaneet. Nykyistäkin suurempien joustopäästöjen tavoittelun sijaan Suomen tulisi varautua toteuttamaan ilmastotoimet omilla sektoreillaan ja varautua ennakoitujen tavoitteiden tulevaan kiristämiseen, Pariisin sopimuksen arviointisykliä myöten.

2) Uusiutuvan energian edistäminen (strategian luku 2.2)

Bioenergian kestävämpään polton välttäminen vaatii määrätietoisia kansallisia toimia

Uusiutuvan energian osalta kiireisin kansallisen ohjauksen tarve liittyy bioenergian kestävämpään käytön rajojen määrittämiseen ja turvaamiseen. Bioenergian kestävä käyttö ei toteudu Suomessa edes nykyisillä käyttötasolla, kun polttoon ajautuu löysien kestävyyskriteerien myötä jopa ikimetsien puuta, muuta järeeä puuta ja lahoppuuta (kuten esim. julkisuuteen nousseet Inarin ja Kuusamon tapaukset ovat paljastaneet). Nyt, kun hiilestä, turpeesta ja kaasusta pyritään eroon samalla, kun hakkeen ja puun tuonti Venäjältä on päättynyt, kohdistuu biomassojen polttoon merkittäviä lisäyaspaineita ja siihen liittyviä riskejä.

Tutkijoiden kritiikki metsäpolttoaineiden käytön aktiivista edistämistä kohtaan on viime vuosina kasvanut ja RED-direktiivin alaisia bioenergian kestävyyskriteerejä uudistetaan parhaillaan. IE-strategian lähtöoletuksena on, että suomalainen metsäbiomassa täyttää (vanhan) direktiivin vaatimukset maatasolla. Nyt kestävyyskriteerit ovat kuitenkin kiristymässä ja merkittävää on, että Euroopan parlamentin ympäristövaliokunta linjasi 17.5.2022 kannakseen, että jatkossa RED-direktiivin alaisena uusiutuvana energiana voitaisiin polttaa muutamia poikkeuksia etupäässä metsäteollisuuden sivuvirtoja, kuten mustalipeää, purua ja kuorta. Oksista, latvoista, kannoista tai runkopuista tehtävän metsähakkeen ja pellettien käyttöä lämpö- ja voimalaitoksissa ei enää automaattisesti laskettaisi uusiutuvaksi energiaksi.

Onkin ristiriitaista ja riskialtista, että lausunnoilla olevassa ilmasto- ja energiastrategiassa metsähakkeen polton määrän Suomessa arvioidaan yli tuplaantuvan nykytasosta vuoteen 2035 mennessä. Tätä valmistaudutaan edistämään uusien hankintaketjuja ja logistiikkaa vahvistavien tukien avulla. Metsähakkeen polton tuplaaminen nojaa oletukseen hakkuutasojen merkittävästä kasvattamisesta (yli 80 Mm³:iin), mikä ilmastopaneelin mukaan (3/2022) vähentäisi metsiemme vuotuista hiilinielua vuosikymmeniksi verrattuna siihen, että hakkuut pidettäisiin nykytasolla. Sitä, miten tällainen kehitys olisi yhteensovitettavissa metsien monimuotoisuuden ylläpitämisen tai metsien suojeluun liittyvien toimenpiteiden kanssa strategia ei arvioi, vaan olettaa, että ne selvitetään Kansallisen metsästrategian päivityksen yhteydessä.

Johtopäätös: Ei riitä, että tyydytään seuraamaan ainespuun energiakäyttöä ja varaudutaan

turvautumaan ohjauskeinoihin tarvittaessa, vaan nyt tarvitaan kiireesti näkymää ja poliittiset linjaukset siihen, missä määrin ja mistä lähteistä bioenergian käyttöä voidaan kestävästi lisätä ja miten vältetään ilmaston ja luonnon kannalta kestämaton poltto ja erityisesti siihen pysyvämmiin kannustavat uudet tuet ja investoinnit. Tämä vaatii muun muassa kansallisten kestävyyskriteerien päivittämistä ja vero-ohjauksen tarkistamista.

Tässä yhteydessä on syytä huomioida myös, että puupolttoaineiden verottomuus on nykyisellään 303 miljoonan euron arvoinen vuotuinen verotuki (VM. Talousarvioesitys 2022). Tämän ylläpitäminen ei pidemmän päälle ole kestävä, jos polttoon perustumaton lämpö todella halutaan priorisoida.

Muut linjaukset uusiutuvasta energiasta

Kaikkiaan linjaukset uusiutuvan energian edistämiseksi sisältävät monia tärkeitä ja tarpeellisia keinoja polttoon perustumattoman uusiutuvan energian edistämiseksi. On hienoa, että merituulivoimarakentamisen esteitä pyritään purkamaan ja että tuulivoimarakentamista vauhditetaan ohjaamalla lisäresursseja mm. tuulivoimaselvityksiin, kaavoitukseen ja luvitukseen. Norjan esimerkki osoittaa, miten tärkeää on samalla pitää huoli siitä, ettei luvituksen sujuvoittaminen tarkoita esim. saamelaisten oikeuksien ohittamista.

Samalla toimissa linjataan paljon selvittämistä asioissa, joissa olisi odottanut jo selkeämpiä linjauksia ja päätöksiä (esim. erityiskeinot työkoneiden öljynkäytön vähentämiseen; uusiutuvan ja hukkalämpöjen pääsy kaukolämpöverkkoon; merituulivoiman integraatiokustannusten jakaminen; tutkien ja tuulivoimaloiden yhteensovittaminen itärajalta; energiayhteisömallien edistäminen, PPA-sopimuksiin osallistuminen).

Geotermisen energian lisäksi keskisyvä maalämpö, tiiviiseen kaupunkirakentamiseen soveltuvana tekniikkana, ansaitsisi oman huomionsa ja ohjauskeinonsa (kortteliratkaisuihin).

Greenpeace ei kannata jakeluvaihteen nostamista niin kauan kun biopolttoaineiden kestävyyskriteerit eivät takaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä raaka-ainekäytöstä. Tämä on tilanne nyt, kun biodieselistä iso osa perustuu palmuöljytislaeseen, joka monessa muussa EU-maassa on jo linjattu edistämistoimien ulkopuolelle, kuten TEM:n Afryltä tilaama raportti jakeluvaihteen nostamisestakin osoitti.

3) Vety ja sähköpolttoaineet (strategian luku 2.3)

Ukrainan tilanteen kiihdyttämän energiamurroksen myötä Suomen vetystrategia vanhenee nyt nopeasti. Tavoitteet ja toimet vaativat nyt pikaista tarkastamista, jotta Suomi pysyy kehityksessä mukana ja pystyy hyödyntämään alan toimijoiden osaamista. On syytä linjata vielä selkeämmin, että Suomen vetystrategia tulee perustumaan täysin fossiilittoman vedyn tuottamiseen.

4) Energiatehokkuuden edistäminen (strategian luku 2.4)

Energiatehokkuuden ja energiansäästön edistämiseen tarvitaan lisää sitovuutta ja erityisesti Ukraina-tilanteen myötä uutta tavoitteellisuutta, huomioiden paitsi "improve" myös "avoid" ja "shift" -strategiat.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää olemassa olevan rakennuskannan energiatehokkuuden parantamiseen. Esimerkiksi uusien rakennusten ja luvanvaraisen korjausrakentamisen energiatehokkuutta koskevien vaatimusten uudistamista tulisi aikaistaa. Tässä Helsingin kaupungin esimerkki taloyhtiöihin jalkautuvista energianeuvojista, yhdistettynä uudisrakennusten ja korjausrakentamisen energiatehokkuustandardien kiristämiseen, olisi malli, joka tulisi mahdollistaa myös muille kaupungeille.

Nykyisenlainen energianeuvonta, mihin ilmasto- ja energiastrategia ohjaa rahoitusta, ei kohtaa tarpeita, vaan neuvonnan pitää jalkautua taloyhtiöiden tasolle. Tämän voisi mahdollistaa valtakunnallisesti koordinoitu ja resurssoitu jalkautuvan energianeuvonnan ohjelma, jota kautta kuntien rakennusvalvontaan kanavoituisi lisäresursseja ja koulutusta.

5) Energian toimitus- ja huoltovarmuus (strategian luku 2.5)

Puupolttoaineiden rajoitukset huoltovarmuusnäkökulmasta ja ekologisten kestävyysrajojen näkökulmasta tulisi huomioida myös tässä osiossa..

6) Ydinenergian käyttö (strategian luku 2.6)

--

7) Energiamarkkinoiden kehittäminen (strategian luku 2.7)

On hienoa ja tervetullutta, että yksityisille kotitalouksille valmistellaan valtion lainantakausmallia. Tässä yhteydessä olisi hyvä lyhyesti analysoida, miksi nykyinen, taloyhtiöille tarjolla ollut lainantakausmalli ei ole toiminut

8) Tutkimus, innovointi ja kilpailukyky (strategian luku 2.8)

Olisi hyvä täsmentää, mitä sähköistämistuella odotetaan saavutettavan ja miten ko. tavoitteiden toteutumista seurataan.

Kansainvälisen ilmastohyödyn eli hiilikädenjäljen kasvattamisen asettaminen Suomen ilmastopolitiikan tavoitteeksi, kansallisten päästöjen vähentämisen ohella, on hyödyllistä a) hiilikädenjälki ja sen arviointi määritellään niin, että se kestää myös kriittisen kansainvälisen arvioinnin Esimerkiksi Nesteen biodieselissään käyttämä palmuöljytisä (PFAD) näyttäytyy suomalaisilla kriteereillä ilmastoratkaisun osana, mutta monissa muissa EU-maissa ei. (Ks. Afryn jakeluväliteselvitys); b) huomioidaan suomalaisyritysten vaikutukset kaikkineen, ei vain

niiden yritysten, joiden kädenjälki näyttää suotuisalta c) ilmastokädenjäljen rinnalla arvioidaan “do no significant harm” -periaatteen toteutumista.

Samalla Suomen ilmastopolitiikan tavoitteeksi pitäisi asettaa myös suomalaisten kulutusperustaisten päästöjen vähentäminen. Tämä lisäisi Suomen ilmastopolitiikan uskottavuutta ja vaikuttavuutta.

9) Verotus (strategian luku 2.9)

Ilmasto- ja energiastrategiaan tarvittaisiin pysyväksi elementiksi arvio siitä, mitkä ovat ilmastohaitalliset tuet (ml. verotuet) Suomessa, mitä niiden lakkauttamiseksi on pyritty tekemään ja miten pyrkimyksissä on edistytty.

Niin ikään ilmasto- ja energiastrategiassa ja ilmastovuosikertomuksissa tulisi systemaattisemmin seurata ilmastoperustaisen vero-ohjauksen vaikuttavuutta.

Ottaen huomioon, että Suomi on perustanut valtiovarainministereiden ilmastokoalition, Suomen oman edistymisen seuraaminen kansallisessa ilmasto- ja energiastrategiassa olisi enemmän kuin toivottavaa.

10) Ilmastonmuutokseen sopeutumisen vahvistaminen (strategian luku 2.10)

--

11) EU-vaikuttaminen (strategian luku 2.11)

--

Kysymykset Ilmasto- ja energiastrategian linjausten vaikutuksista

1) Ilmastotavoitteiden saavuttaminen (strategian luku 3.1)

Vaikutusarvioinnin perusteella HN2035-tavoitteen sekä ilmastolakiin kirjattujen 2030 ja 2040 tavoitteiden toteutuminen näyttää politiikkaskenaarion toimien valossa epävarmalta. Tavoitteet toteutuvat vain, jos mm. SSAB siirtyy fossiilivapaan teräksen tuotantoon jo vuonna 2030; EU:n liikenteen ja lämmityksen päästökauppa toteutuu; maatalouden uusi ilmastotavoite toteutuu ja mm. LULUCF-jousto toteutuu. Epävarmuuksia on siis paljon, minkä vuoksi jo tässä vaiheessa, varovaisuusperiaatetta noudattaen, tulisi linjata lisätoimia (joita olemmekin peräänkuuluttaneet myös sekä KAISU:un että MISU:un).

6

2) Valtiontalousvaikutukset (strategian luku 3.2)

--

3) Kansantalousvaikutukset (strategian luku 3.3)

--

4) Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset (strategian luku 3.4) sekä sukupuolivaikutukset (strategian luku 3.5)

--

5) Vaikutus energiajärjestelmään (strategian luku 4)

Ks. vastaus kohtaan uusiutuvan energian edistäminen.

Suomen vetystrategia (strategian luvut 7.2 ja 2.3)

Ukrainan tilanteen kiihdyttämän energiamurroksen myötä Suomen vetystrategia vanhenee nyt nopeasti. Tavoitteet ja toimet vaativat nyt pikaista tarkastamista, jotta Suomi pysyy kehityksessä mukana ja pystyy hyödyntämään alan toimijoiden osaamista. On syytä linjata vielä selkeämmin, että Suomen vetystrategia tulee perustumaan täysin fossiilittoman vedyn tuottamiseen.

Muut Ilmasto- ja energiastrategian osat

--